

Gospa na Brigu*

PIŠE: PROF. DR. SC. DON JOSIP MUŽIĆ

Stradanja Širokog Brijega za vrijeme Drugoga svjetskoga rata i poraća prilično su poznata zahvaljujući zauzetosti hercegovačkih franjevaca koji ih istražuju i drže budnim spomen na svoju subraću mučenike. Manje je poznato, ili bolje reći praktički nepoznato, koja su svetogrđa partizani činili u crkvi odmah nakon osvajanja Širokoga

Brijegu. U isto vrijeme nakon prisilne šutnje zaborav je također prekrpio sjećanja na ukazanja Gospe u istoj crkvi koja su odigrala ključnu ulogu u prestanku svetogrđa i obnovi bogoslužja. Želja nam je da ovaj tekst doprinese osvjetljavanju ovoga dijela naše mučeničke baštine kako bismo imali pred očima osim naravnih događanja i ona

nadnaravna. Količina i okrutnost komunističke mržnje na vjeru, iskazana na Širokom Brijegu, ne može se objasniti samo ljudski i iza nje se nazire jasno djelovanje samog đavla. S druge strane očito je da se bez Božje pomoći na ovom mjestu, natopljenju krvlju i suzama nevinih žrtava, vjerski život ne bi održao i obnovio.

GOSPINO SVETIŠTE

Gospino vrilo

Župa Mostarski Gradac danas obuhvaća sedam naselja: Gornji Gradac, Grabova Draga, Dobrič, Provo, Donji Gradac, Gostuša i Novo Naselje (Arine ili Mačkovina) uz Polog. U *Šematizmu* Petra Bakule iz 1867. nalazimo sljedeći opis župe Mostarski Gradac: »Ova župa je vrlo stara. Ima matice od g. 1748. Nakon opustošenja katolicizma u gradu Mostaru župnici misionari, nastanjeni u selu Cimu blizu Mostara, služili su i brdska sela koja su sada pod Gradcom. Da svećenici lakše izbjegnu tursko progonstvo i da provide brdskim katolicima, naprave drugu kuću u Podivačju, blizu Goranaca. Napokon g. 1797. o Nikola Ilić napravi na turskom zemljištu Gradac malu, ali solidnu župsku kuću na mjestu gdje je bila stara. Ovoj je napokon pripojena četvrta kuća u Gostuši, gdje bi se svećenici krili kada bi ih Turci progonili. Tako su nekada bile četiri župske kuće mjesto današnje jedne u Gracu. Kuća je na južnoj strani gologa brda bila. Težak je pristup u svako selo izuzevši Grabovu Dragu i Polog. U svakom slučaju Gradac je sve do g. 1849.

služio i sadašnju župu Mostar, koliko je mogao. Duljinom župa se je prostirala više od dvanaest sati vrlo teška i opasna puta.«¹ Franjevačka kuća imala je kapelicu posvećenu Presvetom Imenu Isusovu. U toj je kući u Gornjem Gradcu 1844. bio franjevački novicij i prvo učilište u Hercegovini. Godine 1895. župnik fra Mate Prskalo izgradio je

župnu crkvu u Gornjem Gradcu na čast Presvetog Imena Isusova. Osmi veljače 1945. partizani su u Gornjem Gradcu zarobili šestoricu franjevaca i strijeljali ih.² Njihovi zemni ostatci tek su 1971. dostojno pokopani u širokobriješkoj bazilici.³

U Gornjem Gradcu hrvatska i katolička povijest, unatoč svim razaranjima

* Iz knjige u tisku prof. dr. sc. don Josipa Mužića *Raspeta Hercegovina*.

¹ Petar Bakula, *Hercegovina prije sto godina ili Topografsko-historijski šematizam franjevačke kustodije i apostolskog vikarijata u Hercegovini za godinu Gospodnju 1867.*, Provincijalat Hercegovačkih Franjevaca, Mostar, 1970., str. 75. – 76.

² Ante Marić, *Tragom ubijenih hercegovačkih fratara*, Hercegovačka franjevačka provincija Uznesenja BDM, Mostar, 2007., str. 73. – 74; Ante Marić, »Ubijena braća fratri širokobriješke samostanske zajednice«, *Stopama pobijenih*, 2/2009., str. 38. – 39.

³ Blanka Matković, »Zločini postrojba VIII. dalmatinskog korpusa NOVJ-a u Hercegovini početkom 1945. godine«, *Hum* 7/2011., str. 318. – 319.

i progonima, i dalje snažno govori kroz građevine, grobove i spomenike, a nadasve kroz tolike svjedoke i mučenike. Ne čudi što su tolike patnje bile praćene i obilnim milostima među kojima zapaženo mjesto zauzima predaja o ukazanju Gospe u Orovniku. Orovnik se nalazi na području sela Gornji Gradac, a od Širokog Brijega udaljen je nekih 5 kilometara.⁴ Godine 1671. Orovnik je u Vatikanskom arhivu zapisan kao Gospino svetište.⁵ Stoga je on najstarije poznato marijansko svetište u zapadnoj Hercegovini koje kao takvo zavrjeđuje da bude više vrjednovano. Njegov se nastanak vezuje s Gospinim ukazanjem, odnosno sve upućuje na to da je nakon i uslijed

ukazanja nastalo svetište. Prema predaji »tu se Gospa ukazala jednoj sirotoj ženi koja je skapavala od žeđi i koja je zavalila: "Gospo moja da mi je malo vode". Čula je odgovor: "Razgrni pijesak i naći ćeš vodu." Kada je to učinila, voda je potekla i teče do današnjeg dana. Tako je i nastalo svetište na kojem je izgrađena kapelica i postavljen natpis: "Putniče, zaustavi se i pozdravi Gospu"«. ⁶ Sam izvor na spomen događanja nazvan je Gospino vrilo. Uoči prvog svjetskog rata podignut je kip Gospe kod Vрила na Orovniku.⁷ Vrelo je uredio 1931. Higijenski zavod iz Splita i krase ga pet cijevi koje mještani nazivaju »pet rora«.⁸

Od toga događaja na Veliku se Gos-

pu tu redovno služila sv. misa. Postoje naznake, kako ističe vlč. Luka Marić, da se sv. misa služila još dva stoljeća prije 1671., odnosno još prije dolaska Osmanlija u Hercegovinu.⁹ To znači da su se Gospina ukazanja zbila još prije, negdje početkom XV. stoljeća. Kada je izgrađena crkva na Širokom Brijegu, svetište i proslava premjestili su se u nju.¹⁰ U Orovniku se od tada sv. misa služi u nedjelju poslije Velike Gospe. Za tu prigodu pristižu hodočasnici ne samo iz župe već iz cijele Hercegovine, a posebno iz Širokog Brijega. Drevno svetište Orovnik u Donjem Gradcu preteča je današnjeg širokobriješkog Gospina svetišta.¹¹

Prva crkva

Papa Grgur XVI. 14. siječnja 1844. odobrio je gradnju novoga samostana i crkve u Hercegovini, a papa Pio IX. odobrio je osnivanje hercegovačke franjevačke zajednice 15. kolovoza 1852.¹² Fra Anđeo Kraljević, jedan od protagonista toga prijelomnoga događaja, piše: »Držeći već u rukama odluku Sv. Stolice, hercegovačka braća ostaviše redovničku obitelj kreshevskog samostana i poletješe u zavičaj kako bi započeli gradnju crkve i samostana. I tako kupiše po visokoj cijeni (za 145 zlatnika) od nekog Turčina zemljište za gradnju nove crkve na prilično prostranom i malo povišenom brdu, pučki zvanom Široki Brig. A na tome mjestu ne znam bi li se više divio pogledu na divan krajolik ili zdravom zraku, što su posvjedočili svi stranci koji su se tu zatekli.«¹³

⁴ Podrobno o župi vidi monografiju: Karlo Rotim, *Župa Mostarski Gradac*, Vlastita naklada, Široki Brijeg, 1995.

⁵ »OROVNIK Najstarije Gospino svetište u Hercegovini«, *Hercegovina.info*, 17. kolovoza 2023., <https://www.hercegovina.info/hercegovina/orovnik-najstarije-gospino-svetiste-u-hercegovini/216192/>, (3. rujna 2025.).

⁶ *Ibidem*.

⁷ Karlo Rotim, *Žrtvoslov Širokog Brijega u Drugom svjetskom ratu i poraću*, Vlastita naklada, Mostar, 2000., str. 196.

⁸ *Ibidem*, str. 197.

⁹ Marko Knezović, »Putniče, zaustavi se i pozdravi orovničku Gospu...«, *Večernji list*, 24. kolovoza 2021., <https://www.vecernji.ba/vijesti/putnice-zaustavi-se-i-pozdravi-orovnicku-gospu-1517786>, (15. studenoga 2025.).

¹⁰ Anto Ivić, »Return to the Otars (Altars)«, *Hercegovina*, 11/2025., str. 308.

¹¹ Andrija Nikić, »Gradnja širokobriješke bazilike 1905. – 2005.«, Ivo Čolak (ur.), *Sto godina nove crkve na Širokom Brijegu 1905. – 2005.*, Franjevački samostan, Široki Brijeg, 2006., str. 96. – 97.

¹² Šime Demo – Pavao Knezović, *Čerigajski anđeo*, Hercegovačka franjevačka provincija Uznesenja BDM, Mostar, 2007., str. 9. – 11.

¹³ Anđeo Kraljević, »Šematizam Misijske Novoustanovljene kustodije Male braće Od opsluženja u Hercegovini«, Franc. Martecchini,

Odmah nakon dolaska franjevac na Široki Brijeg za prvoga gvardijana još nepostojećega samostana jednoglasno je izabran fra Anđeo Kraljević.¹⁴ Fra Petar Bakula prisjeća se toga vremena: »Pod brežuljkom s južne strane među šumom odskoče jedan hrast (u zapadnom uglu vrta, isječen). Pod njim je naš prvi gvardijan o. Anđeo Kraljević ustanovio svoje prebivalište. Tu je stanovao četiri puna mjeseca bez postelje, dok se nije za redovnike napravila jedna bijedna kućica (danas od nje nema ni ruševina). Teško je reći koliko smo trpjeli od tjesnoće, kad smo se uselili, ili bolje rečeno, zbili i natrpali u nju, i mi i gosti. Često se događalo da smo spavali u staji (također maloj) ili pod drvećem, jer ne bi bilo mjesta u kući.

Izgradnja bazilike

Za sadašnju crkvu kamen temeljac položio je biskup fra Paškal Buconjić 1905., a izgradio ju je, uz velike žrtve puka, fra Didak Buntić na mjestu prethodne koja je bila premalena.²⁰ Za gradnju crkve fra Didak je imao svoj kamenolom u blizini i osnovao je kamenoklesarsku školu za domaći svijet kojemu je tako dao zanat od kojeg su mogli prehranjivati svoje obitelji. Ova lijepa kamena crkva podignuta na brijegu, odakle dominira krajolikom, najljepše je sakralno zdanje nadaleko i bila je glavno marijansko svetište Hercegovine sve do početka ukazanja u Međugorju. Počivalište je fra Didaka Buntića, umrlog na glasu svetosti, i širokobrijeških franjevac mučenika iz 1945. »Ona je spomen na srednjovjekovne nasilno porušene crkve i na patnička i mučenička vremena

Ako bi netko imao kakav pokrivač, smatralo se da ima dobru postelju. Uz tjesnoću mjesta oskudijevali smo i svakim namještajem. Rečeno je, da iz Kreševa nismo ponijeli ništa. Morali smo se, dakle, boriti s golom bijedom, dan i noć. ... U ovom vremenu oskudica svake vrste, mi smo bili složni i puni bratske ljubavi, sloge, vjerskog pouzdanja i veselja, da se ništa više nije moglo poželjeti.«¹⁵

Gradnja crkve na Širokom Brijegu započeta je 1846., a kamen temeljac posvetio je biskup fra Rafo Barišić.¹⁶ To je bio prijelomni događaj jer je tako započela gradnja prve crkve u Hercegovini nakon 283 godine otkako su Osmanlije porušili sve katoličke crkve u Hercegovini.¹⁷ »Usprkos stalnim prijetnjama i

napadima muslimana, crkvu i veći dio samostana načinili smo tako krasno, da ćeš u cijeloj Hercegovini uzalud tražiti takve građevine. Eto, to je prvi trijumf katoličke vjere u ovim krajevima među muslimanima koji već četiri stoljeća ne prestaju nju strašno mučiti.«¹⁸

Crkva je posvećena Uznesenju Blažene Djevice Marije na nebo ili, pučki rečeno, Velikoj Gospi. To je u skladu s franjevačkim promicanjem te istine među pukom koje je dovelo na koncu do proglašenja odgovarajuće dogme, što je učinio papa Pio XII. godine 1950. A franjevačka je kustodija 1852. stavljena pod okrilje uznesenja Marijina.¹⁹ No, to je i dostojan nastavak štovanja Gospe koje se dotada odvijalo u pravedištu na Orovniku.

kršćanske raje i fratara pod osmanskom vladavinom. Gospin kipić na Orovniku i ostala okupljališta na službu Božju pod otvorenim nebom zrcale se u njezinoj ljepoti. ... Ona je simbol vjere i kulture, i svih onih programa što su ih franjevci ostvarili i što ih ostvaruju za duhovno i opće dobro. Već stotinjak godina jedan je od najpopunjenijih vjerničkih prostora u hrvatskom narodu, posebice nakon Drugoga svjetskog rata kad su širokobriješki fratri mučeničkom smrću posvjedočili svetu vjeru. Posljednjih godina širokobriješko je svetište, vezano uz Međugorje, nezaobilazno hodočasničko mjesto i za vjernike iz najudaljenijih krajeva svijeta.«²¹ Izgrađena je u romaničkom stilu od pravilno isklesana kamena, trobrodna i s dva zvonika.

»Njezinom izgradnjom, kao i izgrad-

njom cijeloga samostanskog sklopa, gimnazije i konvikta (u kojem je danas Akademija likovnih umjetnosti) zao-kružena je jedna graditeljska cjelina koja je omogućila izrastanje novoga duhovnog, prosvjetnog i kulturnog središta u Hercegovini. Crkva je bila i ostala tvrdom i neslomljivom konstrukcijom poput vjere i prkosa ljudi koji su srasli s njom i uokvirili trajni simbol Širokog Brijega.«²² O njezinu značenju fra Gracijan Raspudić piše: »Kao što je stari Izraelac drhtao od uzbuđenja i radosti gledajući kule i zidove Siona, tako i svaki hercegovački vjernik uzdrhti od uzbuđenja pred Didakovom katedralom na Širokom Brijegu. U toj "pjesmi od kamena" i "drami na otvorenom" tko i nema glazbenog sluha, čuje pjesmu svoje prošlo-

Dubrovnik 1853., Š. Demo – P. Knezović, nav. dj., str. 83.

¹⁴ Š. Demo – P. Knezović, nav. dj., str. 11.

¹⁵ P. Bakula, *Hercegovina prije sto godina*, str. 49.

¹⁶ O gradnji prve crkve vidi detaljno: Robert Jolić, »Gradnja prve crkve i samostana na Širokom Brijegu«, I. Čolak, nav. dj., str. 61. – 66.

¹⁷ Petar Lubina, »Marijansko svetište na Širokom Brijegu«, I. Čolak, nav. dj., str. 74.

¹⁸ Anđeo Kraljević, »Šematizam Misijske Novoustanovljene kustodije Male braće Od opsluženja u Hercegovini«, Franc. Martecchini, Dubrovnik 1853., Š. Demo – P. Knezović, nav. dj., str. 84.

¹⁹ A. Nikić, »Gradnja širokobriješke bazilike 1905. – 2005.«, str. 99. – 100.

²⁰ P. Lubina, nav. dj., str. 75. – 76.

²¹ A. Nikić, »Gradnja širokobriješke bazilike 1905. – 2005.«, str. 122. – 123.

²² Mladen Glibić – Ivo Čolak, *Osam konstrukcijskih slika o osam kamenih crkava*, Sveučilište u Mostaru, Mostar, 2012., str. 44.

sti, shvaća je i uživa u njoj. Jer te tvrde stijene sviraju himnu žuljevitih ruku,

gladnih želudaca i duboke vjere u Boga i čovjeka. To je najpitomiji napjev hra-

pavim sazvučjima hercegovačke bure, kiša i škrtosti tla.«²³

IZLJEVI MRŽNJE NA BAZILIKU

Oružani napadi

Bitan dio plana partizanskoga osvajanja Širokoga Brijega bili su franjevci, njihove zgrade i crkva. »Snage jugoslavenskih partizana imale su precizne podatke da je obrana organizirana na brijegu ispod samostana.«²⁴ No, ipak za to nisu marili. »U brigadnoj odluci precizirano je da će artiljerija u početku napada tući samostan u Širokom Brijegu, a ostale ciljeve prema zahtjevu partizanskih postrojba. Iz navedene zapovijedi jasno je da je glavni cilj napada bio franjevački samostan i njegove zgrade, a zadatak likvidacije samostana dobio je 2. bataljun 11. brigade.«²⁵ Imajući u vidu »da su težišne otporne točke bile Šuškov i Burića brig, onda je jasno da samostan i crkva nikako nisu mogli biti legitimni vojni ciljevi, nego je riječ o klasičnom političkom cilju.«²⁶ Potvrdu daje i partizan dr. Savin, zapovjednik jednog haubičkog bataljuna koji je bio smješten u Šarića Dubravi: »Od položaja nisu ništa mogli vidjeti. – Dobili smo krive elemente za gađanje. Pucali smo puno. Čudili smo se u što to pucamo toliko, a da se ne obara. Nismo znali točan cilj. Kad sam došao – pričao mi je – vidio sam da smo pucali u

crkvu.«²⁷

Fra Mirko Ćosić je, prema oštećenjima, nabrojio 304 topovska pogotka koji su oštetili pročelja crkve.²⁸ Britanski zrakoplovi, koji su polijetali iz Italije, bili su zračna potpora partizanima i jedan od njih s talijanskom posadom pogodio je i srušio južni toranj zvonika crkve ujutro 7. II. 1945.²⁹ Samostan je u dva dana bio izravno pogođen 296 puta.³⁰ Umjetnički vitraji na crkvi, postavljeni početkom XX. stoljeća, tom su prigodom također bili oštećeni.

Nakon dolaska partizana sve franjevačke zgrade bile su opustošene, bogata knjižnica i svi dokumenti spaljeni, a pljačkanje je trajalo sve do proljeća 1947.³¹ Samo je knjižnica brojila više od 80.000 naslova. Kulturocid se odvijao u dvjema fazama, prva je bila odmah 1945. nakon pada Širokog Brijega, a druga početkom 1947. kada su partizanski komesari istjerali franjeve i spalili knjige koje su preostale.³² Uništavanje je išlo dotle da su neprijatelji zaslijepljeni mržnjom otukli i kameni natpis nad samostanskim ulazom koji

je bio spomen na utemeljenje 1846. Široki Brijeg komunisti su 1952. čak preimenovali u Lišticu želeći mu zatrti hrvatski identitet. Nakon što je to obznanjeno, skupina mjesnih mladića poslije nedjeljne mise prošla je kroz grad pjevajući: »Oj Široki, priđiše ti ime, pa se nemam ponositi čime.«³³ Mnogi su gorko plakali čuvši tu gangu, a mladići su bili uhićeni i pretučeni.³⁴ Prvotno je ime mjestu službeno vraćeno tek 1991.

Zanimljivo je spomenuti da je Giovanni, jedan od talijanskih kamenoklesara, vjerojatno nezadovoljan što je otpušten prije završetka izgradnje crkve, pisao »fra Didaku da će njegova crkva valjati Talijanima za štalu, jer se nadao da će Italija pobijediti u Prvom svjetskom ratu i da crkvu domaći majstori ne će znati dovršiti. Fra Didak je, osvrćući se na to pismo, rekao: »Ni topovi joj ništa neće moći naškoditi«. Te fra Didakove riječi bile su pravo proroštvo.«³⁵ Crkva, unatoč svim partizanskim nastojanjima, nije srušena i doživjela je svoju punu obnovu zahvaljujući pastirima koji nisu napustili svoga naroda.

²³ Preuzeto od A. Nikić, »Gradnja širokobriješke bazilike 1905. – 2005.«, str. 128.

²⁴ Tomislav Jonjić, »Pokolj širokobrijeških franjevaca u kontekstu uspostave jugoslavenske komunističke vlasti«, Ivica Lučić (ur.), *Hum i Hercegovina kroz povijest*, Hrvatski institut za povijest Zagreb, 2011., str. 478.

²⁵ B. Matković, »Zločini postrojba«, str. 302.

²⁶ Hrvoje Mandić, »Borbe za Široki Brijeg od studenog 1944. do 7. veljače 1945.«, *Polemos*, 16/2013./2, str. 23.

²⁷ Andrija Nikić, »Pad Širokog Brijega. Svjedočenje fra Zlatka Sivrića«, *Stopama pobijenih*, 2/2011., str. 43.

²⁸ A. Nikić, »Gradnja širokobriješke bazilike 1905. – 2005.«, str. 107.; 121.

²⁹ B. Matković, »Zločini postrojba«, str. 306.

³⁰ H. Mandić, »Borbe za Široki Brijeg«, str. 23.

³¹ Ante Marić, »Komunističko obeščaćenje crkve na Širokom Brijegu«, *HRsvijet.net*, 24. siječnja 2011., <https://hrsvijet.net/index.php/arhiva-clanaka-hrsvijet-net/138-arhiva-stari-hrsvijet-net-2/11105-komunistiko-obeacanje-crkve-na-irokom-brijegu>, (28. kolovoza 2025.).

³² Ante Marić, »Kulturocid na Širokom Brijegu (1945. – 1947.)«, *Stopama pobijenih*, 2010./2, str. 17.; Jerko Karačić, *Uspomene iz doba mučeništva. Komunistički progon vjere i puka u zapadnoj Hercegovini*, Vicepostulatura postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subraće« – Matica hrvatska, Široki Brijeg – Vrgorac, 2014., str. 53. – 54.

³³ J. Karačić, nav. dj., str. 71.

³⁴ *Ibidem*, str. 9.

³⁵ A. Nikić, »Gradnja širokobriješke bazilike 1905. – 2005.«, str. 107.

Svetogrđa

Partizani su odmah nakon dolaska pristupili pljački, kako potvrđuju svjedoci. »Vidio sam kamione u koje su vojnici NOB-e tovarili samostanske stvari. Sve se to stavljalo u kola: kreveti, stolovi, sve je to tako pljačcano.«³⁶ Dio ukradena misnoga ruha bio je prekriven u žensko donje rublje i prodavao se na pazaru u Imotskom.³⁷ Anton Fantela s otoka Lastova tada je kao pripadnik 4. bataljuna 11. dalmatinske brigade ukrao iz crkve kalez da bi ga poslije zbog grižnje savjesti ostavio u jednoj crkvi u Sloveniji.³⁸

Crkvu su komunisti obeščastili i nad svetinjama se izivljavali. »Njezini su oltari obeščaćeni, kipovi iznakaženi, malom Gospinom kipu pilane su ruke.«³⁹ Unutrašnjost crkve sva je bila u neredu i stvari, poput svijećnjaka, razbacane po podu.⁴⁰ To pokazuje dokle može ići mržnja protiv vjere.

Nisu se ni time zadovoljili već su i samu crkvu prenamijenili u plesnu dvoranu. Evo što prenosi u svom dnevniku don Masucci, tajnik Papina izaslanika, 26. lipnja 1945.: »U 11 sati su došle dvije časne sestre iz Hercegovine. Pripovijedale su nam o užasima u ne-

sretnim krajevima, koje je zaposjela Titova vojska. U samostanu Široki Brijeg su ubijena 53 redovnika. Trinaestorica od njih su bili svećenici i spaljeni su živi. U prostranoj i krasnoj crkvi, koju su bezbožni okupatori pretvorili u plesnu dvoranu, bilo je sve uništeno!!!«⁴¹ Fra Mirko Ćosić, koji se prvi od franjevac vratio na Široki Brijeg, svjedoči »da je u crkvi našao krvi (znači da je tu netko bio ubijen), kipovi su bili isprevrćani. Konje su ugonili, u njoj svašta radili.«⁴² Partizani su od svoga dolaska pa sve do odlaska u proljeće 1945. crkvu koristili za konjušnicu.⁴³ »Crkva je bila puna đubra od konja i magaradi.«⁴⁴ Nije bilo dovoljno da crkvu pretvore u plesnjak, nego su je koristili i kao mjesto pogubljenja te konačno za štalu u koju su stavili slamu i smjestili konje. To pokazuje da je krajnji cilj bio zatrti svaku mogućnost da se u njoj održava bogoslužje, ali i da se narodu oduzme njegov katolički identitet.

U riznici širokobriješkoga samostana, u spomen na ove dane muke, čuva se obeščaćeno, oštećeno, lomljeno i paljeno crkveno posuđe. »Na vrijed-

PARTIZANI MÖTRE SAMOSTAN I CRKVU NA ŠIROKOM BRIJEGU

nim pločama pročelja bazilike, koje je za nacrt crkve slikao arhitekt David, zvonnicima su dodane zvijezde petokrake. Pogledaju li se danas ti ostaci vandalskoga čina, tek možemo naslutiti kolika je bila ta mržnja prema vjerskom i svetom.«⁴⁵

GOSPA NA BRIGU

Prvi susreti

Martin B., direktor tvornice *Divna* u Trpnju na Pelješcu, jednoj je svojoj djelatnici povjerio da kada su on i njegova

Dalmatinska brigada došli do širokobriješke crkve s nakanom da ju sruše, vidjeli su iznad vrata crkve Gospu s djetetom

Isusom u naručju i svu u svjetlu.⁴⁶ I oni su »se tada bez riječi vratili«, odnosno bez ikakva dogovora složno odustali

³⁶ Damir Šimić, »Je li Josip Broz Tito osobno zapovjedio masovne likvidacije političkih neistomišljenika? (VI.)«, *Stopama pobijenih*, 11/2013., str. 42.

³⁷ Ratimir Kordić, *Fratar narodni neprijatelj. Doživljaji i sjećanja*, K. Krešimir, Zagreb, 1995., str. 69.

³⁸ Zoran Krešić, »Franjevce u Širokom Brijegu pobili su partizani iz 11. brigade iz Vrgorca«, *Večernji list*, 20. kolovoza 2024., <https://www.vecernji.ba/vijesti/franjevce-u-sirokom-brijegu-pobili-su-partizani-iz-11-brigade-iz-vrgorca-1793851>, (14. studenog 2025.).

³⁹ A. Marić, »Komunističko obeščaćenje crkve na Širokom Brijegu«, S. Č., »Iskaz«, 28. ožujka 2003., podatci poznati Vicepostulaturi postupka mučeništva »Sluge Božje fra Andrija Topić i 49 braće«, str. 8.

⁴⁰ S. Č., »Iskaz«, str. 8.

⁴¹ Giuseppe Masucci, *Misija u Hrvatskoj 1941. – 1946.*, Drina, Madrid, 1967., str. 209.

⁴² A. Nikić, »Pad Širokog Brijega«, str. 47.

⁴³ D. Šimić, nav. dj., str. 42.; M. J., »Iskaz«, 20. svibnja 2014., podatci poznati Vicepostulaturi postupka mučeništva »Sluge Božje fra Andrija Topić i 49 braće«, str. 6.

⁴⁴ Lj. Č., »Iskaz«, 27. prosinca 2010., podatci poznati Vicepostulaturi postupka mučeništva »Sluge Božje fra Andrija Topić i 49 braće«, str. 4.

⁴⁵ A. Marić, »Komunističko obeščaćenje crkve na Širokom Brijegu«.

⁴⁶ K. J., »Iskaz«, 20. ožujka 2014., podatci poznati Vicepostulaturi postupka mučeništva »Sluge Božje fra Andrija Topić i 49 braće«, str. 4.; 6.

od svoga nauma.⁴⁷ Majka Božja je tako svojim dolaskom zaštitila širokobriješko svetište od uništenja. O tome se nije pričalo među partizanima, kao ni o drugim neobjašnjivim fenomenima koje su doživjeli, vjerojatno zbog srama i straha od negativnih posljedica.

No, zato puk nije šutio. »Narod Širo-

kog Brijega priča da su se nakon ulaska partizana u samostan događale čudne stvari. Naime, da su mnogi noću ili u zoru vidjeli kako oko crkve, samostana i perivojem Širokog Brijega hodi žena u bjelini. Partizani su u crkvi pravili pijanke i druge razvratnosti. Pili su iz crkvenog posuda i igrali svoje kolo.«⁴⁸

»Bijela Gospa«

Okorjelost srdaca bezbožaca dovela je do treće faze ukazanja. Gospa se očitovala izravno progoniteljima u samoj crkvi. Fra Mario Karamatić u pismu svomu subratu navodi: »Kad su partizani došli prvi put u širokobriješku crkvu, ukazalo se svjetlo na glavnom oltaru, a onda na sporednim. Zatim od velikog oltara pošla žena u bielom odijelu prema partizanima. Svi od straha popadali na zemlju. Izludili.«⁴⁹ Prvo se u crkvi pojavilo neobjašnjivo svjetlo na svakom žrtveniku počev od glavnog. Kao da se tako obavilo svojevršno očišćenje obeščašćenih oltara i dala svojevrсна najava ukazanja koje je slijedilo. Nakon toga se na glavnom oltaru ukazala Gospa odjevena u bijelo, što je znak djevičanstva i čistoće, te se uputila prema bezbošcima dajući im i tako do znanja da je tu došla radi njih. Partizan očevidac dodaje da ih je dotična »gospođa« jednostavno pogledala.⁵⁰ Kakav je učinak mogao imati ovaj pogled Djevice bez grijeha, možemo samo zamisliti. Sigurno je da je prodirao duboko i razotkrivao najskrivenije zakutke duše. Pričalo

se da je tada i plakala.⁵¹ Tako su zločinci na neizravan način u susretu sa svetošću bili suočeni sa zlodjelima koja su učinili i shvatili da se nisu borili samo protiv ljudi, nego protiv samoga Boga. Razumljivo je da je njihova reakcija bila ogroman strah od kojeg su popadali po podu, slično kao vojnici u Maslinskom vrtu kad im se Isus obratio. Dvoje od nazočnih odmah su na licu mjesta doživjeli živčani slom, odnosno poludjeli kako potvrđuju i drugi izvori.

Što je slijedilo nakon toga nalazimo u drugim svjedočanstvima: »Za 10 minuta svi su se pokupili i pobjegli.«⁵² »Širokobriježani pripovijedaju da su jedne noći polovicom veljače svi pobjegli s Brijega i iz crkve niz Grabovinu u Široki Brijeg. Puni straha i bez daha pričali su o ženi u bijelom koju su odjednom vidjeli na oltaru.«⁵³ Ukazanje se, dakle, zbilo po noći kada su se partizani »zabavljali« u crkvi. Don G. Masucci, izaslanik Svete Stolice za vrijeme Nezavisne države Hrvatske, bilježi 26. lipnja 1945.: »Jednog dana, za vrijeme plesa, opažen je ogroman vatren stup što se

Ta ukazanja nisu ni ispred ni u crkvi, nego u njezinoj okolini i vezuju se za mjesta stradanja franjevac. Gospa je tako odala priznanje mučenicima, tjela preživjele i pozivala zločince na obraćenje. Vjernici su to primili srcu, a nevjernici nisu marili i nastavili su sa svojim svetogrdem i nemoralom.

KRUNICA JEDNOG OD UBIJENOG I ZAPALJENOG FRATRA U RATNOM SKLONIŠTU

dizao u visinu, dok se na oltaru pojavila najkrasnija gospođa, obučena u bijelo, gledajući žalosno. Dva plesača su poludila od straha.«⁵⁴ Marijan Mikac, hrvatski književnik i filmski djelatnik, 1954. je o tome napisao i novelu *Bijela Gospa*⁵⁵ u kojoj donosi iste podatke koje je najvjerojatnije preuzeo od Masuccia.⁵⁶ Te podatke potvrđuje i proširuje fra

⁴⁷ *Ibidem*, str. 4.; 6.

⁴⁸ A. Marić, »Komunističko obeščašćenje crkve na Širokom Brijegu«.

⁴⁹ Fra Mario Karamatić, *pismo fra Vjekoslavu Bambiru*, Rim, 1946., u posjedu Vicepostulature postupka mučeništva »Sluge Božje fra Andrija Topić i 49 braće«, str. 1.

⁵⁰ Lj. Č., »Iskaz«, str. 5.

⁵¹ S. Č., »Iskaz«, str. 9.

⁵² Lj. Č., »Iskaz«, str. 5.

⁵³ A. Marić, »Komunističko obeščašćenje crkve na Širokom Brijegu«.

⁵⁴ G. Masucci, nav. dj., str. 209.

⁵⁵ Marijan Mikac, »Bijela Gospa«, Dominik Mandić (ur.), *Hrvatski kalendar*, Hrvatski franjevci u Sjedinjenim Američkim Državama, Chicago, 1954., str. 27. – 35.

⁵⁶ Doista autor novele je priredio za tisak na hrvatskom jeziku dnevnik od Masuccia (G. Masucci, nav. dj.) gdje se susreo s navedenim podacima. Mikac je to mogao čuti i usmeno od samog Masuccia, jer su njih dvojica bili prijatelji i kao izbjeglica s obitelji boravio je kod njega u njegovu samostanu Montevergine u Italiji. (M. Mikac, »Predgovor«, G. Masucci, nav. dj., str. 22). Potvrda da je Masucci izvor

Dominik Mandić koji u pismu Mikcu 28. srpnja 1954. navodi da su partizani »u strahovitoj panici bježali iz crkve ne radi požara nego radi Gospina viđenja, kako su partizani to i pričali kasnije« te su tada »dva, pa i više njih poludila od straha«. ⁵⁷ Narod je pričao i da je jedan od sudionika tada umro. ⁵⁸

Bezbošci to nadnaravno iskustvo koje su doživjeli nisu mogli pomiriti sa svojom nevjerom. Dogodilo im se slično kao babilonskom kralju Baltazaru dok je na razuzdanoj gozbi obijesno pio iz posuda oteta iz jeruzalemskog hrama želeći se tako narugati Jahvi (Dn 5, 1-4). Upravo je tada vidio, skupa sa svojim uzvanicima, kako ljudska ruka na zidu ispisuje riječi koje prorokuju njegovo tragično skončanje koje se zbilo te iste noći (Dn 5, 25-30). Moćnog i bahatog kralja, koji se usudio izazivati Boga, preplavio je grozan strah do te mjere da »probljedio, misli ga uznemiriše, zglobovi njegovih kukova popustiše i koljena mu stadoše udarati jedno o

drugo« (Dn 5,6). Nešto se slično dogodilo i partizanima koji su se, umjesto da se obraduju susretu s Gospom i sagledaju strahotu svojih zločina, prestravili i bezglavo pobjegli. Sjećanje na vjeru od koje su se odmetnuli davalo im je dostatno razumijevanje doživljenoga i probudilo im savjest. Neki od njih toliko su bili potreseni da su skrenuli s uma. Nisu se mogli nositi sa svojom krivicom jer nisu imali dovoljno poniznosti da se raskajana srca uteknu Božjem milosrđu. Nakon toga partizanima nije više padalo na pamet da dalje obeščaćuju baziliku. Sve se to događalo u danima neposredno poslije pada Širokoga Brijega, odmah nakon počinjena pokolja. ⁵⁹

Ukazanje progoniteljima u crkvi *in flagranti* bio je vrhunac nadnaravnih događanja u koja su neizravno bili uključeni i mještani. »Te iste večeri su ljudi iz Širokog Brijega i okolice vidjeli velik stup svjetlosti koji je od crkve završavao u nebesima. Prvo su pomislili da opet gore crkva i samostan, no po-

žara nije bilo.« ⁶⁰ Svjetlo je bilo vidljivo, prema svjedocima, i s više kilometara udaljenosti, a neki kažu da se odmah nakon njega čula glazba. ⁶¹ Svjetlo kao ni glazba nisu imali naravnoga objašnjenja i bili su očiti znameniti svima da Bog u svojoj svemogućnosti ima zadnju riječ pa i onda kada zlo izgleda nepobjedivo. Stup svjetla podsjeća na onaj koji je pratio Izraelce pri izlasku iz Egipta i kroz pustinju. U njemu se može vidjeti navještaj da će i Hrvatima doći oslobođenje od komunizma. Doista, nakon nešto više od 40 godina, koliko je trajalo putovanje Izraelaca u pustinji, to se i dogodilo. U jednom od Izaijinih proročanstva naviješta se stup od oblaka i ognja u posljednjoj velikoj borbi protiv sila zla: »Sazdat će Jahve nad svom gorom sionskom i nad svima što ondje budu zborovali oblak s dimom danju, a noću sjaj ognja žarkoga. Jer, vrh svega Slava će biti zaklon i sjenica da zasjenjuje danju od pripeke, štit i utočište od pljuska i oluje.« (Izaija 4, 5-6)

Čudesni znaci nad grobovima mučenika

Nadnaravna su se očitovanja nastavila. Neposredno nakon spaljivanja tjelesa Širokobriških mučenika narod je primijetio »da miriše meso fratarsko«. ⁶² Miris se osjećao, kako svjedoče očevidci, više dana i bio praćen dimom. ⁶³ Peti dan dim je bio poseban, »bijeli kao snijeg, kao vuna« i oko 9 sati otprilike

izlazio je »iz bunkera na malu rupicu pa se gori sve širilo i išlo u krug. Kad je to došlo gori, meni se učinilo blizu neba, to se raširilo kao... livak. I to je nestalo. Recimo, gori se širilo, širilo ko livak. Ovako je bilo bijelo. I najedanput se rastavi od bunkera. Rastavi se dim i ode, ode, ode... I mi smo gledali. I onda smo

samo rekli ovako: "Odoše u nebo."« ⁶⁴ Miris mrtvih tijela poznata je pojava po kojoj Bog potvrđuje svetost dotičnih osoba. Dim je neuobičajen fenomen, ali u ovom slučaju jasan znak nebeske proslave mučenika.

»U toku tri mjeseca, dvaput tjedno, svake srijede i subote, kad je crkvu po-

podataka je i činjenica da Mikac prenosi isti netočni broj od trinaest ubijenih franjevac na Širokom Brijegu dok je pravi broj dvanaest (M. Mikac, »Predgovor«, str. 30).

⁵⁷ Dominik Mandić, *pismo Marijanu Mikcu*, 28. srpnja 1954., u posjedu Vicepostulature postupka mučeništva »Sluge Božje fra Andrija Topić i 49 braće«, str. 1.

⁵⁸ S. Č., »Iskaz«, str. 9.

⁵⁹ Mikac navodi da se ukazanje Gospe zbilo na Veliki petak. Usp. M. Mikac, »Bijela Gospa«, D. Mandić, *Hrvatski kalendar*, 32. Veliki petak 1945. pao je na 18. travnja kada su partizani mučili i ubili biskupa Josipa Mariju Carevića. Vremenski to ne bi odgovaralo, jer je tada od pada Širokog Brijega prošlo više od dva mjeseca a kako smo vidjeli svjedoci kazuju da su se viđenja dogodila kratko nakon partizanskog obeščaćenja crkve. Taj podatak nije potvrdio nitko drugi pa se može pretpostaviti da se pisac odlučio za taj dan radi većeg književnog učinka.

⁶⁰ A. Marić, »Komunističko obeščaćenje crkve na Širokom Brijegu«.

⁶¹ V. Hr., »Iskaz«, 4. prosinca 2022., podatci poznati Vicepostulaturi postupka mučeništva »Sluge Božje fra Andrija Topić i 49 braće«, str. 2. – 4.

⁶² Lj. Č., »Iskaz«, str. 4.

⁶³ *Ibidem*, str. 7.

⁶⁴ *Ibidem*, str. 7. – 8.

novno posvetio mostarski biskup dr. Petar Čule, mogli su se vidjeti ogromni plamenovi što su izbijali ispred crkve.«⁶⁵ Drugi pak preciznije kažu: »Dolaze vijesti da se na grobovima mučenika već događaju čudesa. Zakleti svjedoci su potvrdili da su nad skloništem u Širokom Brijegu vidjeli više puta stup svjetla, nad grobom spaljenih žrtava. Takva su se viđenja dogodila i u samoj širokobriješkoj crkvi i drugdje.«⁶⁶ Svjedoci govore o plamenovima, odnosno vatri i o svjetlosti na grobovima.⁶⁷

Fra Mario Karamatić objašnjava zašto se događaji sa svjetlom zbivaju uvijek u ista dva dana u tjednu. »Na Širokom Brijegu uistinu čuda se događaju i to svake srijede i subote stup svjetla do neba. U sriedu fratri sprženi u bunkeru, a subota i jest Marijin dan.«⁶⁸ Drugi kažu da se svaki prvi petak duže vrijeme vidjelo svjetlo iz bunkera.⁶⁹ »Nije to upaljeno..., nismo mi to svjetlo upaljavali, to je s neba svjetlo. To je se punim ustima pričalo.«⁷⁰

Plamenovi ili stupovi svjetla bili su znak budućeg Božjeg suda kojemu ne će nitko umaći, upozorenje zločincima da odustanu od svojih opakih nauma i da se obrate. Koliko ih je to shvatilo ozbiljno i vratilo se otačkoj vjeri, ne znamo, ali zacijelo nije bilo bez učinka. Ujedno, imajući na umu vrijeme i mjesto događanja, ovo je javna rehabilitacija franjevac koji su nevinu pogubljeni

kao zločinci i da je njihova žrtva Bogu ugodna. »Bog običaje odlikovati takove svoje junake i na zemlji. Ne će nam biti teško vjerovati, ako čujemo, da ih zbilja i odlikuje nadnaravnim znakovima kao što je čudesni stup svjetla nad mjestom gdje su izgorjeli za svetu vjeru ili iskazivanjem posebnih milosti onima koji bi ih tražili po zagovoru ovih fratara.«⁷¹ Ovo očitovanje Božje blizine i brige svakako je bila velika utjeha i ohrabrenje vjernim dušama.

Vjerni je puk bio svjestan da su širokobriješki franjevci posvjedočili svojom smrću ljubav prema Bogu i da sada Bog njih proslavlja čudesnim znamenjima. To je razlog zbog kojeg su se ljudi vrlo brzo počeli okupljati oko mjesta gdje su bili zakopani zemni ostatci njihovih pastira. Vidjevši velik broj ljudi koji je pridolazio iz cijele okolice, komunisti su mnoge uhitili i odveli u tamnicu.⁷² Jedan dobronamjeran partizan tada je dao narodu savjet: »Sada samo vi recite da niste, da ne znate i gotovo, jer što se bude više govorilo, oni će više ubiti.«⁷³ Ljudi su to prihvatili i tako spašavali živote. No, nastavili su se sve usrdnije utjecati njihovu zagovoru i bivali su uslišani. Vicepostulatura postupka mučeništva »Sluge Božje fra Andrija Topić i 49 braće« čuva svjedočanstva o duhovnim zvanjima, ozdravljenjima, riješenim bračnim problemima, osnaženju u životnim protivštinama, mir i olakša-

**MALI GOSPIN
KIP KOJEMU
SU PARTIZANI
BILI ODBILI
RUKE**

nje. Primjerice, Talijan Federico Tarlini doživio je obraćenje i postao praktični katolik kad je njegova majka po drugi put molila devetnicu Širokobriješkim mučenicima.⁷⁴ Ima i zabilježenih slučajeva dodatnih nadnaravnih događaja. Časne sestre u Mostaru doživjele su da im se fra Leo Petrović nakon svoje mučeničke smrti ukazao i zahvalio riječima: »Sirotište nas je spasilo.«⁷⁵ Dotična je kuća prethodno djelovala kao sirotište, a on ga je duhovno pomagao.⁷⁶ Michael Lightner i Rick Wendell prilikom posjeta ratnom skloništu na Širokom Brijegu imali su viđenje sebe kao franjevac koji bivaju ubijeni, odvučeni u špilju i zapaljeni.⁷⁷ Poslije su obojica postali svećenicima.

⁶⁵ G. Masucci, nav. dj., str. 209.

⁶⁶ »Čudesni događaji na grobovima mučenika«, *Hrvatski list i Danica hrvatska*, 31. listopada 1945., str. 2.

⁶⁷ Jozo Tomašević – Koška, *Istina o ubijenoj gimnaziji*, Vicepostulatura postupka mučeništva »Fra Leo Petrović i 65 subraće« – Naklada K. Krešimir, Humac – Zagreb, 2010., str. 210.

⁶⁸ M. Karamatić, *pismo fra Vjekoslavu Bambiru*, str. 1.

⁶⁹ V. I., »Iskaz«, 6. studenog 2008., podatci poznati Vicepostulaturi postupka mučeništva »Sluge Božje fra Andrija Topić i 49 braće«, str. 12. – 13.

⁷⁰ *Ibidem*, str. 21.

⁷¹ »Upiti i odgovori«, *Hrvatski katolički glasnik*, prosinac 1945., str. 368.

⁷² S. Č., »Iskaz«, str. 7.

⁷³ *Ibidem*, str. 7.

⁷⁴ Federico Tarlini, »Vratio sam se molitvi i sakramentima«, *Stopama pobijenih*, 1./2019., str. 44.

⁷⁵ V. I., »Iskaz«, str. 13. – 14.

⁷⁶ *Ibidem*, str. 15. – 16.

⁷⁷ Michael Lightner, »Ono što se meni i prijatelju dogodilo u špilji u Širokom Brijegu, obilježilo nas je zauvijek«, *Book.hr*, 17. rujna 2021., <https://book.hr/michael-lightner-ono-sto-se-meni-i-prijatelju-dogodilo-u-spilji-u-sirokom-brijegu-obiljezilo-nas-je-zauvijek/>, (30. rujna 2025.).

Učinci

Nakon pada Širokoga Brijega nadnaravni fenomeni u svetištu prestali su tek kada je biskup Čule nanovo posvetio crkvu. Od tada se u Gospinoj bazilici ponovno počela služiti sveta misa. Ne znamo sa sigurnošću, ali možemo pretpostaviti da su komunističke vlasti dopustile da se u crkvi može ponovno držati bogoslužje i pod utjecajem izvanrednih događanja kojima su svjedočili. Prvi franjevac koji se uspio vratiti na Široki Brijeg bio je fra Mirko Čosić. Stanovao je na Lištici, a misu je služio na groblju.⁷⁸

Vijest o tim nadnaravnim događajima brzo se, od usta do usta, prenosila među mještanima Širokoga Brijega i okolice. Štoviše, izmučeni i potlačeni narod svoje je svjedočanstvo nezauzajmljivo širio po cijeloj domovini, a i dalje. Tako je književnik Ivo Lendić u emigraciji doznao o ukazanjima na Širokom Brijegu.⁷⁹ On konstatira u tome »nastrojenost masa koje su u neobično velikoj mjeri bile impresionirane«⁸⁰. Komentator *Glasa Koncila* objašnjava dio Masuccijskova dnevnika o nadnaravnim događajima na Širokom Brijegu riječima da ta »bilješka svjedoči o strahovima koji su se po nekim dijelovima zemlje već preobražavali nadom nadnaravnih zahvata«⁸¹. Već se iz ovoga vidi da navedene događaje autor tumači prirodnim reakcijama straha i nade ljudi isključujući ikakvo nadnaravno tumačenje. U nastavku to još prisnažuje: »rečenice koje slijede izraz su panike i nade prestravljenog naroda u izvanrednom vremenu«⁸². To znači da je vjerni puk, uslijed teških okolnosti u kojima se našao, umislio, odnosno izmislio događanja. S ovim bi se zaključkom složili

**SAMOSTAN
I CRKVA NA
ŠIROKOM
BRIJEGU DANAS
ŽIVE PUNIM
PLUĆIMA.
NA SLICI SU
JEDNE OD ŽIVIH
JASLICA.**

i komunisti, samo bi promijenili pobude rekavši da u pozadini stoji neprijateljstvo prema njima. Ovakvo prizemno tumačenje, koje unaprijed odbacuje mogućnost nadnaravnoga, ako bi se primijenilo na Objavu, isključilo bi mogućnost i same vjere i svelo ju na puki racionalistički humanizam. Kako to ne odgovara dostupnim svjedočanstvima, riječ je, u najboljem slučaju, o proizvoljnoj hipotezi. To je vidljivo već iz činjenice da su vidioći bili u prvom redu sami partizani kojima ni u kojem slučaju nije prihvatljivo nikakvo viđenje jer je nepojivo s njihovim materijalizmom i neizravno osuđuje njihove zločine. Istina je da je patničkom narodu ovo iskustvo dalo utjehu, vraćalo nadu i hrabrilo ga da se nastavi boriti za svoju vjeru. Tako su i u samom Širokom Brijegu revni katolici, čim je to bilo moguće, ne davši se zaplašiti, nastavili pohađati svoje svetišće prepoznajući u njegovim ranama i svoje rane. Godine 1958. krenulo se u

materijalnu obnovu crkve koja je trajala dvije godine i u kojoj je zamijenjeno 500 kamenih blokova.⁸³

Ljubav puka prema Bogu i njegovoj majci odnijela je pobjedu i crkva je opet postala središte vjerskoga života Širokoga Brijega i okolice. Nadnevak 13. siječnja 1947. svi su svećenici iz širokobriješke općine u roku od šest sati trebali napustiti župe i otići u Mostar.⁸⁴ Kada im je nakon dva mjeseca dopušten povratak iz progonstva, narod je to proslavio pucajući dinamitom na sve strane cijelu noć.⁸⁵ »Široki Brijeg zapravo je Gospin brijeg, brdo blaženstva Marijinih hodočasnika koji u život provode Radosnu vijest koju je navijestio Isus iz Nazareta. Iako kao svetište nema dugu tradiciju, u njemu se osjeća Gospina nazočnost, a vjernici u njemu nalaze osobitu bliskost Majke Isusove. Tu ona upućuje hodočasnike i pobožnike svome Sinu: "Što vam god rekne, učinite!" (Iv 2, 5). Po djelovanju Božjeg Duha, ona na Brijegu podiže

⁷⁸ A. Nikić, »Pad Širokog Brijega«, str. 47.

⁷⁹ Ivo Lendić, *Božji kotači. Otvoreno pismo msgr. Augustinu Juretiću*, Laus, Split, 2001., str. 133.

⁸⁰ *Ibidem*, str. 133.

⁸¹ »Ratni dnevnik vatikanskog diplomata u Zagrebu (9)«, *Glas koncila*, 5/4. veljača 1990., str. 5.

⁸² *Ibidem*, str. 5.

⁸³ A. Nikić, »Gradnja širokobriješke bazilike 1905. – 2005.«, str. 121.

⁸⁴ J. Karačić, nav. dj., str. 52.

⁸⁵ *Ibidem*, str. 62.

klonule, tješi žalosne, odmara umorne, mekša otvrdnule. Širokobriješko Gospi-no svetište izraz je stoljetne pobožnosti vjerničkoga hercegovačkog puka prema svojoj Gospi. On ju je prihvatio i čitavim bićem zavolio. Ljubav prema njoj nosi u

dubini svoga bića i s koljena na koljeno prenosi na novi naraštaj. Živi ona tako i danas u srcu toga puka. A pod okriljem Marijinim osjeća se narod Božji velikom Božjom obitelji ne samo onih koje veže ista vjera nego i isti rod, i jezik. Molio se

i moli puk Briškoj Gospi, njoj je hodočastio i hodočasti. Zato se u srcu hercegovačkoga katolika, i onoga u domovini i onoga u tuđini, duboko krije jedna velika želja: vratiti se još jednom na Brijeg i vidjeti svoju Brišku Gospu.⁸⁶ ✍

Fra Krsto Kraljević, brat u nevolji i most prema ozdravljenju

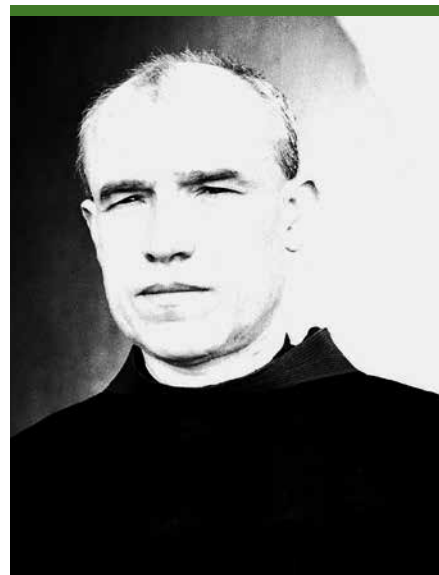
PIŠE: ANĐELKA KRALJEVIĆ

Jedna hodočasnica godinama je nosila velik teret u sebi. Borila se s tjeskobama, strahovima i unutarnjim nemirom koji joj nije dopuštao živjeti u miru. Pokušavala je pronaći snagu u sebi, ali uvijek bi se vraćala na isto mjesto tame.

Za vrijeme hodočašća u Međugorje njezina skupina posjetila je i Široki Brijeg, gdje je čula svjedočanstvo o ubojstvu dvanaestorice franjevac. Na kraju susreta hodočasnici su mogli postavljati pitanja o pobijenim franjevcima. Posebno joj je srcu prirastao fra Krsto Kraljević koji se i sam u svome životu suočavao s duševnim poteškoćama, ali je unatoč svemu ustrajao u vjeri i ljubavi prema Bogu. Ta ju je priča duboko

dirnula jer se prvi put osjetila shvaćenom.

Počela mu se moliti, prikazivati svoje slabosti i patnje. Govorila mu je: »Ti znaš kako je živjeti s ovim križem, budi mi blizu, moli za mene.« Nakon više molitava, osjetila je kako se u njoj polako rađa mir. Kao da je oluja u njezinu srcu utihnula, a duša joj se ispunila svjetlom i povjerenjem. Njezine su duševne rane iscijeljele, strahovi su nestali, a u duši joj je zavladao mir koji samo Bog može dati. Zahvalna je Bogu i zagovoru pobijenih franjevac, posebno onome koji je prošao sličnu kušnju. On joj je postao brat u nevolji i most prema potpunu ozdravljenju. ✍

Molitvom do istine

PIŠE: FRA ANTE DODIG

Na početku fakultetske godine na Katoličkom bogoslovnom fakultetu (KBF) u Zagrebu studenti imaju priliku slobodno odabrati predmet s određenom temom seminarskog rada kao pripremu za diplomski rad na

kraju školovanja. Seminarski radovi nisu samo priprema i učenje metodologije nego mogu biti i ozbiljno uranjanje u neku tematsku cjelinu.

Na početku moje druge godine fakulteta, u listopadu 2023., ponudio se,

između ostalih, i kolegij seminarskog rada pod nazivom *Katolički svećenici u politici*. Na prvu mi se svidio naslov kolegija te sam ozbiljno počeo razmišljati koju bih temu mogao u toj tematskoj cjelini obraditi, da i sam iz izvu-

⁸⁶ P. Lubina, nav. dj., str. 83.

Iz sadržaja

IZ LJETOPISA	4
STRATIŠTA	14
GLAS O MUČENIŠTVU	17
GLAS O ZNAKOVIMA	28
NATJEČAJ	40
POVIJESNE OKOLNOSTI	43
PODLISTAK	46

STOPAMA POBIJENIH

glasilo Vicepostulature postupka mučeništva »Sluge Božje fra Andrija Topić i 49 braće«, XIX., 1 (35), Široki Brijeg, siječanj – lipanj, 2026.
Broj zaključen 31. prosinca 2026.

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK:
fra Miljenko Stojić, vicepostulator

LEKTURA I KOREKTURA:
Zdenka Leženić

ADRESA:
Kard. Stepinca 14, 88220 Široki Brijeg
Avenija G. Šuška 2, 10040 Zagreb

VEZA:
tel.: +387 39 700-325
faks: +387 39 702-936
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

GRAFIČKI PRIJELOM I TISAK:
FRAM-ZIRAL, Mostar

GLASILO IZLAZI POLUGODIŠNJE:
siječanj i srpanj
Stare brojeve, osim ovoga posljednjeg, možete u pdf obliku preuzeti sa stranica portala pobijeni.info u poglavlju Izdavaštvo.

CIJENA POJEDINOG PRIMJERKA:
4 KM; 2 EUR

GODIŠNJA PRETPLATA (\$ POŠTARINOM):
BiH 10 KM; HR i EU 11 EUR; CH 11 CHF;
SAD 16 USD; Canada 17 CAD

SLANJE PRETPLATE, DOBROVOLJNIH PRILOGA:
a) poštanskom uputnicom
b) UniCredit Bank d.d. Mostar; Korisnik: Hercegovačka franjevačka provincija; Svrha: prilog Vicepostulaturi
tekući račun: 3381602276649744
devizni račun:
IBAN: BA393381604876650839
SWIFT: UNCRBA22

ISSN: 1840-3808

Urednikova riječ

FRA MILJENKO STOJIC

Dragi čitatelji!

Živimo u vremenima kada nam umjesto uzora pred oči stavljaju razne zvijezde i zvjezdice ili, blago rečeno, potrošnu robu, besprizornike. Naravno, omotano je to u šaren omot kako bismo lakše progutali. Očito nas smatraju nedoraslom djecom koju se time može zavesti.

No, onaj tko drži do sebe, ne će progutati tu udicu. Jasno mu je kako takva hrana za dušu nije dobra, kao što ni za tijelo nije dobra umjetna hrana. Umjesto toga i za dušu i za tijelo tražit će onu pravu hranu.

Vicepostulatura pobijenih hercegovačkih franjevaca odavno je poslala tim putem. Naslonila se na sve one koji su prije govorili o svemu tome i ustrajno poslala dalje. Danas smo na točki da je 50 od njih 66 proglašeno slugama Božjim. Crkva ih je prepoznala nepatvorenim primjerima za nasljedovanje ili za našu duhovnu i duševnu hranu. Zasjat će oni u budućnosti još jače, jer nastavljamo osvjetljivati njihov život i rad, snagu njihova mučeništva. To čisti i našu svijest te nas čini otpornijima na krive korake u životu.

Naravno, ne zaboravljamo ni onih preostalih 16. I dalje za njih tražimo svjedočenja i dokumente kako bi i oni što prije postali slugama Božjim te nastavili ići prema oltaru. Uvjereni smo da su to zaslužili, ali zbog okolnosti njihova ubojstva još ne uspijevamo prikupiti dovoljne dokaze za njihovo mučeništvo.

Pred vratima nam je i objelodanjivanje službene molitve za uzdignuće na oltar slugu Božjih hercegovačkih franjevaca te za njihov zagovor pred Bogom glede neke naše potrebe. Nadam se da će do sljedećega broja ovoga našega glasila to već biti urađeno. Baš se radujem tome trenutku. Zaslužili su da se i službene molitve, a ne samo one naše osobne, sliju njima u čast.

Uvjeren sam da će sve ovo biti na korist našem narodu i svima onima koji će prepoznati da su sluge Božje ubijeni hercegovački franjevci dostojni nasljedovanja. A i te kako nam je u ova vremena potrebna jasnoća naših pogleda.

Znam, ponovio sam određene misli iz prošloga uvodnika. Želim da nam se usjeku u pamet te da zajednički nastavimo naprijed. Bog će nam zacijelo u tome pomoći.

Mir vam i dobro!

Dekret pape Urbana VIII.

U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudesa« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

»Prema odredbama vrhovnog svećenika Urbana VIII., zabranjeno je da sluga Božji, bez prethodnog dopuštenja Svete Stolice, bude predmetom javnoga crkvenog štovanja. Te odredbe nipošto ne priječe privatnu pobožnost sluzi Božjem, niti spontano širenje njegova glasa svetosti ili mučeništva i znakova. (čl. 117, § 1. i 2.)

Ako nije pronađeno nepropisno štovanje, biskup ili njegov ovlaštenik pristupa sastavljanju izjave o neiskazivanju štovanja, tj. izjave kojom se potvrđuje da se odluke Urbana VIII. poštuju. (čl. 119, § 1.)«

Iz Upute Majka Svetaca